УДК: 378.147:004.7:02(477)

Гранчак Тетяна Юріївна
доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-7854-580X
granchakt@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДИСТАНЦІЙНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: КОМПЛЕКСНІСТЬ І ВАРІАТИВНІСТЬ

Анотація. Стрімке поширення нових інформаційних технологій, трансформація суспільних запитів на інформаційні продукти та послуги, а також упровадження нової спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" і пов’язане з цим скорочення бібліотекознавчого компонента в підготовці майбутніх фахівців-бібліотекарів актуалізують завдання організації підвищення кваліфікації кадрів для бібліотечної галузі та набуття ними додаткових компетенцій. Стаття присвячена висвітленню сучасних вітчизняних підходів до використання технологій Інтернет-середовища в організації дистанційного навчання у фаховій бібліотечні освіті. Розглядаються приклади організації дистанційного навчання на основі інтернет-технологій вітчизняними бібліотеками, закладами вищої освіти та громадськими ініціативами. Підкреслюється перспективність впровадження в дистанційну бібліотечну освіту мобільних технологій. Аргументується доцільність поєднання традиційних діалогічних та інтерактивних полілогічних форм навчання, необхідність підготовки відповідного навчально-методичного матеріалу: текстів лекцій, посібників, підручників, методичних рекомендацій щодо виконання практичних занять, тестових питань. Пропонується базова модель організації інтернет-простору навчального курсу, яка забезпечуватиме комплексність сприйняття матеріалу шляхом інтеграції різних варіантів комунікації і роботи з інформацією через варіативність підходів до набуття передбачених курсом знань і навичок. Висновки дослідження ґрунтуються на використанні системного методу, результати застосування якого обумовили розгляд дистанційного навчання на основі інтернет-технологій як компонента комплексної підготовки бібліотечних фахівців та цілісної системи, яка поєднує монологічну, діалогічну і полілогічну моделі навчання, методів включеного спостереження (автор має досвід навчання іноземній мові в інтерактивному режимі в рамках проходження курсу з підготовки до іспитів IELTS Британської Ради і на платформі edX) і моделювання (при розробці базової моделі організації інтернет-простору навчального курсу).

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології; мобільні технології; е-освіта; дистанційна освіта; безперервна освіта; бібліотечна освіта.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. З початком переходу людства до постіндустріального етапу розвитку спостерігається прискорення динаміки суспільних перетворень, пов'язаних із впровадженням у практику сучасних інформаційних технологій. Поява нового програмного забезпечення, хмарні сервіси, мобільні пристрої – все це впливає на формування нових потреб і ставить нові завдання перед підготовкою фахівців, покликаних працювати для задоволення цих потреб.

Одними з тих, хто гостро відчуває трансформації суспільних запитів і змушений швидко адаптуватися до змін інформаційно-комунікативних практик, є бібліотечні працівники. З одного боку, поширення електронних, поміж них інтернет-технологій, їх стрімке еволюціонування вимагають від бібліотечного фахівця знання принципів побудови й функціонування баз даних, електронних бібліотек, автоматизованих систем, веб-сайтів тощо й уміння ними користуватись, з іншого – шквал і доступність

© Т. Ю. Гранчак, 2019.

інформації в Інтернет-середовищі, «віртуалізація» багатьох сфер життя актуалізували попит на реальне офф-лайнове спілкування, простір для якого здатна надати бібліотека. Тож для бібліотечного працівника важливо вміти організувати таке спілкування, виступити його модератором, івент-менеджером.

Сьогодні бібліотечний фахівець відчуває потребу не лише орієнтуватись в сучасних літературних тенденціях та новинках книжкового ринку, але й розумітися на інтернет- та крауд-технологіях, проектній діяльності, PR-комунікаціях, бібліотечній журналістиці, івент-менеджменті, психології, написанні грантових заявок.

Водночас підготовка майбутніх бібліотекарів наразі відбувається в рамках об'єднаної спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що обумовлює універсалізацію освіти і не дає змоги приділити більшої уваги формуванню суто бібліотечних компетентностей. Зокрема затверджений МОН у грудні 2018 р. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» містить 15 спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, серед яких лише дві опосередковано стосуються соціокультурного напряму в діяльності бібліотек: «здатність використовувати PR та інші прикладні соціокомунікаційні технології в умовах сучасної інформаційно-технологічної інфраструктури» та «здатність підтримувати ділову комунікацію з усіма суб'єктами інформаційного ринку, користувачами, партнерами, органами влади та управління, засобами масової інформації» [1]. Решта спеціальних компетентностей – здатність використовувати сучасні прикладні комп'ютерні технології, уміння створювати веб-сайти, використовувати технології е-урядування та електронного документообігу, автоматизовані інформаційно-пошукові системи, створювати управлінську документацію тощо – орієнтовані на формування не стільки бібліотекаря, скільки системного адміністратора, адміністратора баз даних тощо, і роботу не стільки в реальному, скільки у віртуальному просторі, у середовищі Інтернет.

В умовах перманентного оновлення технологічної основи бібліотечної діяльності та зважаючи на потребу адаптації фахових компетентностей бібліотечних працівників до вимог сьогодення актуалізується питання підвищення кваліфікації бібліотекарів, набуття ними додаткових компетентностей через організацію безперервної освіти на основі дистанційних інтерактивних технологій.

Додаткової актуальності питанню організації дистанційної освіти надає загальна тенденція скорочення кількості вступників до закладів вищої освіти і зростання кількості тих, хто навчається дистанційно.

За даними дослідників із Гарвардського університету і університету Колумбії Д. Ю (J. Yu) і З. Ху (Z. Hu) [2], 2015 р. ринок е-освіти [1] становив 166,5 млрд дол. 2017 р. його зростання передбачалось на рівні 255 млрд дол. Як зазначається, зростання ринку е-освіти співмірне лише з кількістю студентів, які обирають онлайн-курси: за даними Global Shapers Survey, станом на 2016 р. серед 25 тис. опитаних молодих людей з усього світу 77,84 % респондентів повідомили про досвід навчання онлайн.

Американський фізик-теоретик і футуролог М. Кайку (M. Kaku) прогнозує, що в майбутньому диплом втрачатиме своє значення і людина зможе сама комбінувати необхідні їй для здобуття потрібних компетентностей (навичок і знань) курси, більша частина з яких буде дистанційними. На думку М. Кайку, лише ті, хто не здатен до

[1] Е-освіта – електронна освіта, форма отримання освіти, що здобувається з використанням виключно інформаційно-комунікаційних технологій (див. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства: Розпорядження Кабінету Міністрів України від від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80).

самоорганізації, відчуває брак мотивації, будуть користуватися послугами офф-лайнового навчання [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації і провадження фахової бібліотечної освіти перманентно перебувають у полі зору вітчизняних бібліотекознавців і розглядаються як на рівні окремих публікацій, так і в масштабі дисертаційних досліджень. Детальний огляд здобутків вітчизняних науковців у сфері бібліотечної освіти, представлених на рівні дисертацій, зробила Л. Литвинова, якою в цьому контексті було проаналізовано дисертаційні роботи таких учених, як В. Ільганаєва, Л. Демчина, С. Сищенко, І. Шевченко, Н. Кунанець, В. Пашкова, О. Олійник [4]. Науковцями комплексно висвітлювались питання диверсифікації професійної освіти, посилення документологічної складової, розвитку спеціалізацій у рамках спеціальності, організації системи підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів на різних рівнях на проблемно-модульній основі, роль Української бібліотечної асоціації в сприянні безперервній бібліотечній освіті.

У вимірі дистанційної бібліотечної освіти привертає увагу висновок О. Олійник, зроблений у результаті порівняльного аналізу діяльності 33-х університетів США, які мають у своєму складі бібліотечні факультети та школи і є акредитованими Американською Бібліотечною Асоціацією США, щодо доцільності використання технологій дистанційного навчання в системі бібліотечної освіти України з рівня післядипломної освіти, з наступним упровадженням в систему заочної освіти.

Питання підвищення кваліфікації бібліотечних працівників у контексті організації і підтримки функціонування електронних бібліотек розглядаються в колективній монографії Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України за науковою редакцією В. Бикова і О. Спіріна [5], авторами якої, зокрема, акцентовано ефективність поєднання різних методів навчання дорослих та запропонована навчальна програма, спрямована на підвищення інформаційної грамотності працівників бібліотек. Щоправда, висновки, зроблені вченими, стосуються, насамперед, навчання в реальному просторі і безпосередньої комунікації студентів з викладачем.

На рівні окремих наукових публікацій загальні питання підготовки і підвищення кваліфікації фахівців для бібліотечної галузі в Україні в рамках безперервної освіти висвітлювались В. Корнієнко [6], С. Зозулею [7], Т. Караман [8], Т. Костирко [9], О. Дікуновою [10], В. Мудрохою [11], Н. Поляк [12], І. Макєєвою [13].

Потенціал інформальної освіти бібліотечних працівників в опануванні ними нових компетентностей в умовах подальшої інформатизації технологій бібліотечної практики розглянула Є. Кулик [14].

Питання використання технологій дистанційної освіти в організації підготовки бібліотечних фахівців у США було досліджено С. Чукановою [15], яка проаналізувала дистанційну модель освіти та перспективи її функціонування в закладах вищої освіти США на тлі наявних суперечностей між традиційною та дистанційною освітніми моделями, які існують у США.

Вітчизняний досвід організації дистанційної підготовки фахівців бібліотечно-інформаційної сфери та особливості реалізації окремих освітніх проєктів розкриваються Л. Глазуновою та В. Ракитнянською, які на основі досвіду діяльності Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка з реалізації напрямку неформальної освіти бібліотекарів-бібліографів висвітлили реалізацію дистанційного курсу «Електронна бібліографія» [16], В. Загуменною, І. Тимошенко і Т. Гранчак [17], [18], якими узагальнюється досвід організації дистанційного навчання бібліотечних фахівців у НАККіМ та розглядаються перспективи дистанційної підготовки фахівців для бібліотечної галузі на тлі загальноєвропейських тенденцій розвитку бібліотечної освіти.

Водночас згадані науковці не ставили за мету системно проаналізувати сучасні можливості для дистанційного навчання бібліотечних працівників в Україні на основі використання інтернет-технологій, розробити науково-методичні засади реалізації дистанційних інтерактивних бібліотечних курсів.

Використання інтернет-технологій у процесі організації дистанційного навчання знайшло відображення в публікаціях зарубіжних науковців. Зокрема автори статей, представлених у збірнику «Дистанційна освіта: інформаційний доступ і послуги для віртуальних користувачів» («Distance Learning: Information Access and Services for Virtual Users», NewYork, NY: Haworth Press, 2002) [19], висвітлюючи питання доступу і освітніх послуг для тих, хто навчається дистанційно, підкреслюють такі переваги дистанційного навчання за допомогою інтернет-технологій, як навчання в зручний час та в зручному місці, а також можливості для колаборації і формування корпоративної культури.

Організація дистанційного навчання в контексті бібліотечної діяльності розглядається в колективній монографії «Доступ, доставка, виконання: майбутнє бібліотек без стін» («Access, Delivery, Performance: The Future of Libraries without Walls», London, UK: Facet Publishing. 2009) [20], присвяченій фахівцю бібліотечної справи професору П. Брофі (Peter Brophy).

Ж. Хейторнтвейт (J. Haythornthwaite) детально описує дослідницький проєкт відділу досліджень і розвитку Британської бібліотеки, який мав на меті знайти й проаналізувати дистанційні курси, пов'язані з бібліотечною та інформаційною освітою, в розвинених англомовних країнах. На основі проведеного опитування учасників процесу дистанційної освіти в галузі бібліотечної та інформаційної справи науковець робить висновки стосовно переваг і недоліків навчання в дистанційному режимі, пропонує рекомендації стосовно можливих моделей розвитку дистанційного навчання в бібліотечній та інформаційній освіті [21].

Х. Махмуд (Kh. Mahmood), С. Чандхок (S. Chandhok), і П. Баббар (P. Babbar) розглядають дистанційну освіту для бібліотекарів на досвіді Пакистану та Індії [22], [23].

Разом з тим реалії України мають власну специфіку, тож пропоновані зарубіжними дослідниками рішення потребують адаптації до вітчизняної практики з урахуванням наявних здобутків.

Отже, узагальнення сучасної пропозиції і вироблення ефективних механізмів організації дистанційного навчання в галузі підготовки і підвищення кваліфікації бібліотечних працівників в Україні є на часі.

Мета статті. Пропонована стаття має на меті висвітлити й узагальнити сучасні вітчизняні підходи до організації дистанційного навчання у фаховій бібліотечній освіті на основі використання технологій середовища Інтернет, обґрунтувати модель організації інтернет-простору навчального курсу для дистанційної освіти бібліотечних працівників і студентів, які навчаються за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

2. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ

Під дистанційною освітою сьогодні розуміють можливість навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від навчального закладу в будь-який зручний час. Проте в сучасних умовах дедалі частіше в це поняття вкладається дещо інший зміст: «навчання з використанням комп’ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі» [24].

Саме на цьому аспекті навчання наголошує директор Українського інституту інформаційних технологій в освіті при Національному технічному університеті «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (НТУ «КПІ») І. Малюкова, за словами якої «головний аспект дистанційного навчання – це постійне інтерактивне спілкування студента з викладачем (у форумі, через електронну пошту чи програму SKYPE). ... Не менш важливою складовою дистанційного навчання є спілкування студентів між собою: виконання завдань у групах, проведення семінарів та дискусій у режимі онлайн. Без усіх цих інтерактивних форм навчання й спілкування процес вивчення курсу на відстані стає статичним і недостатньо ефективним» [25].

Сьогодні під час навчання використовуються різні форми організації взаємодії викладача і студентів у дистанційному режимі: вебінари, чат-форуми і дискусії, онлайнові тести, аудіо- і відеолекції, онлайн-презентації, лекційний стрімінг (інтернет-трансляція лекції в режимі реального часу). Їх комбінація і оптимальне поєднання покликані забезпечити доступ тих, хто здобуває освіту, до навчальних матеріалів, пояснень викладачів та платформ для дискусії і дають змогу організувати навчальний інтернет-простір дистанційного курсу або комплексу курсів. Виходячи з визначення віртуального навчального середовища і простору, запропонованого М. Смульсон [26], під інтернет-простором дистанційного курсу або комплексу курсів розуміємо систему організованих і стихійних взаємодій, побудованих на управлінні процесом досягнення навчальної мети за допомогою інтернет-технологій на основі використання всього комплексу контенту розміщених в Інтернеті (тобто створених за допомогою програмного забезпечення або комп’ютерних мереж) і пов'язаних між собою в організовану систему різноманітних навчальних та інших матеріалів, які можуть бути використані з навчальною метою в рамках вивчення курсу або комплексу курсів.

Такий простір у контексті бібліотечної дистанційної освіти в Україні наразі пропонується бібліотеками, які насамперед зацікавлені в створенні додаткових можливостей для підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, профільними кафедрами закладів вищої освіти, які безпосередньо займаються підготовкою майбутніх фахівців для бібліотечної галузі, а також громадськими проєктами масових відкритих онлайн-курсів, створеними в рамках громадських ініціатив і спрямованими на розширення можливостей для навчання різних професійних груп і соціальних верств. Утім наявні приклади є, на жаль, поодинокими.

Сьогодні в Україні відсутня система здобуття бібліотечної освіти в дистанційному режимі у форматі інтернет-навчання. Комплексної дистанційної підготовки майбутніх бібліотекарів з можливістю отримання диплома не проводить жоден вітчизняний заклад вищої освіти. Наразі вмотивовані до автономного навчання студенти або бібліотечні працівники мають можливість пройти лише окремі спеціалізовані курси, організовані на базі бібліотек, закладів вищої освіти та громадських проєктів відкритих онлайн-курсів.

3. ДОСЛІДНИЦЬКІ МЕТОДИ

Висновки дослідження ґрунтуються на використанні системного методу, результати застосування якого обумовили розгляд дистанційного навчання на основі інтернет-технологій як компонента комплексної підготовки бібліотечних фахівців та цілісної системи, яка поєднує монологічну, діалогічну і полілогічну моделі навчання; методів включеного спостереження (автор понад 15 років є працівником бібліотеки, що дає змогу висловлювати судження стосовно освітніх потреб бібліотечних працівників, має п'ятирічний досвід викладання в закладі вищої освіти в рамках підготовки фахівців для бібліотечної сфери, а також має досвід навчання іноземній мові в інтерактивному

режимі в рамках проходження курсу з підготовки до іспитів IELTS Британської Ради); моделювання (при розробці базової моделі організації інтернет-простору навчального курсу); порівняльного методу (у вивченні підходів до організації дистанційного навчання бібліотеками, закладами вищої освіти та відкритими онлайн-платформами).

4. РЕЗУЛЬТАТИ І ОБГОВОРЕННЯ

З-поміж вітчизняних бібліотечних інституцій ефективною виявилась організація дистанційного навчання Харківською державною науковою бібліотекою (ХДНБ) ім. В. Г. Короленка і Миколаївським регіональним тренінговим центром Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова. Зокрема ХДНБ ім. В. Г. Короленка було розроблено і впроваджено з січня 2016 р. дистанційний курс «для бібліотекарів-бібліографів, архівістів, музеєзнавців та всіх бажаючих підвищити професійний рівень» «Електронна бібліографія» (куратор курсу Л. Глазунова). Основною метою курсу було «надати слухачам сучасні уявлення про електронну бібліографію, тенденції її розвитку, сучасні проблеми та перспективи» [27]. Курс охоплює 14 тем і проходить у форматі вебінарів у режимі раз на чотири тижні. Кожен вебінар триває дві години. Навчання є платним, участь у вебінарі коштує 70 грн, цикл вебінарів (від 3-ох) – 180 грн, а весь курс – 350 грн. Курс виявився успішним і був відзначений грамотою Української бібліотечної асоціації (за інноваційну форму професійного навчання).

Миколаївською ОУНБ пропонуються три курси: «Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек», «Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці» й «Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві. Етика бібліотечного працівника». Участь у цих курсах передбачає реєстрацію і користування спеціальним програмним забезпеченням, за допомогою якого надається доступ до матеріалів курсу.

За таким самим принципом організовано простір дистанційного навчання Національною академією керівних кадрів культури і мистецтв (далі – НАКК*i*М), у якій на сьогодні найбільш масштабно надаються можливості для безперервної освіти бібліотечних працівників на теренах України. Так, станом на вересень 2018 р. НАКК*i*М пропонувалися такі дистанційні курси:

- «Бібліотеки у системі забезпечення євроінтеграційних процесів України» (автори курсу: І. Шевченко, В. Пашкова);
- «Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному суспільстві. Етика бібліотечного працівника» (автори курсу: В. Пашкова, О. Пашков);
- «Адвокація: представлення інтересів бібліотек» (автор курсу: В. Загуменна);
- «Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек» (автор курсу: Я. Хіміч);
- «Технології Веб2.0 для бібліотекарів та користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища» (автори курсу: Т. Якушко, Т. Ярошенко);
- «Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці» (автор курсу І. Шевченко).

Програмами курсів передбачено навчання у форматі лекційних, семінарських та практичних занять, а також самостійна робота слухачів з підготовленою навчально-методичною літературою: посібниками і підручниками (наприклад, Пашкова В. С., Пашков О. М. Інтелектуальна свобода та доступність інформації в демократичному

суспільстві. Етика бібліотечного працівника: посібник для бібліотекарів... / УБА. Центр безперервної інформаційно-бібліотечної освіти. Головний тренінговий центр для бібліотекарів. Київ, 2013. 96 с.; Якушко Т. Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища: посібник для тренерів за прогр. підвищ. кваліфікації / Укр. бібл. асоц, Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв, Центр безперервн. інформ.-бібл. освіти, Головний тренінгов. центр для бібліотекарів. Київ: Самміт-книга, 2012. 88 с.). Варто позитивно відзначити окреслення в розроблених курсах перспектив навчання – знань, навичок і вмінь, опанування якими передбачається.

Приклад успішної організації дистанційного курсу, «орієнтованого на магістрів, аспірантів, викладачів, фахівців дистанційного навчання», з тематики спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» надає Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». З кінця жовтня 2016 р. тут у дистанційному режимі можна пройти курс «Куратор змісту-5» (курс є продовженням розміщених на платформі Moodle курсів «Куратор змісту 1–4»). Під час навчання протягом 8 тижнів пропонується виконання індивідуальних завдань за темою тижня (характеристика і компетенції куратора; пошук інформації в мережі, роль куратора в електронній бібліотеці; персональне навчальне середовище і навчальна мережа; визначення якості інформації; методи роботи та інструменти куратора змісту), спілкування у форумі, обговорення проблемних питань на семінарах, вебінари (один раз на тиждень), виконання підсумкової роботи. Теоретичною основою курсу є розроблений викладачами університету навчально-методичний посібник [28].

Дещо інший принцип дії в організації дистанційного навчання за допомогою різних (платних і безкоштовних) громадських проєктів масових онлайн-курсів дистанційного навчання. Такі онлайн-курси розраховані на всіх бажаючих, без будь-яких обмежень віку, належності до організації чи країни. Такі курси зазвичай містять короткі (до 20 хв.) відеолекції, навчальні відеоролики на декілька хвилин, презентації, тести, посилання на корисні ресурси.

Відомими в Україні провідними проєктами онлайн-освіти світового рівня є edX (спільний проєкт Гарвардського університету та Массачусетського технологічного інституту), Coursera (заснований викладачами Стенфордського університету), Udacity (заснований викладачами Стенфордського університету).

Першим вітчизняним успішним проєктом відкритих онлайн-курсів в Україні став заснований 2014 р. викладачами провідних закладів вищої освіти України Prometheus. Станом на жовтень 2018 р. в рамках проєкту були наявні 92 безкоштовні курси, якими пропонувався доступ до відеолекцій, форумів, інтерактивних тестів. Корисними для бібліотечних працівників відповідно до пропонованих компетентностей є такі курси, як «Медіаграмотність: практичні навички» (автор: Є. Магда), «Основи інформаційної безпеки» (автор: О. Сич), «Інформаційні війни» (автор: М. Ожеван) та ін. Тривалість курсів у середньому 4 – 6 тижнів.

Інший відомий в Україні проєкт відкритих онлайн-курсів – Відкритий університет Майдану (далі – ВУМ). Представлені проектом навчальні курси сформовані з відеолекцій, практичних завдань та контрольних запитань (для перевірки набутих знань) і є курсами, які пропонуються провідними фахівцями різних галузей знань і сфер діяльності. Станом на жовтень 2018 р. у ВУМ було зареєстровано 34 925 користувачів, було видано 11 716 сертифікатів, пропонувалось 50 курсів, успішно реалізовано 64 проєкти. Примітно, що в середині 2017 р. ВУМ користувалося 10 632 користувачі, було видано 3064 сертифікати, пропонувалось 36 курсів. Тобто за рік функціонування проєкту кількість пропонованих курсів виросла на третину, втричі виросла кількість зареєстрованих користувачів, а кількість виданих сертифікатів виросла майже вчетверо.

Останнє особливо важливо, оскільки, як видно з наведених даних, 2017 року лише кожен третій зареєстрований користувач отримував сертифікат, який засвідчує успішне завершення курсу, хоча 2018 року цей показник показав тенденцію до покращення (2,98 проти 3,46).

Отже, навчання в дистанційному режимі поки що не завжди дає в підсумку той ефект, на який розраховує користувач, реєструючись на курс. Виникає необхідність оптимізувати навчання так, щоб збільшити відсоток тих, хто успішно завершив його.

Оптимізації дистанційного навчання сприятиме врахування чотирьох умов:

- посилення мотивації;
- ефективний тайм-менеджмент;
- мобільність;
- комплексність.

Перша умова – посилення мотивації до навчання. За висновком директора Українського інституту інформаційних технологій в освіті при НТУУ «КПІ» І. Малюкової, «для навчання “на відстані” потрібно мати сильну мотивацію й самоорганізацію, бо, як було сказано, дистанційне навчання – це, передусім, самоосвіта, тобто здатність студента працювати самостійно. Для когось це є перевагою, а для когось, навпаки, – недоліком, – все залежить від людини та її характеру» [25]. Посиленню мотивації сприятиме заохочення керівництвом бібліотеки тих, хто навчається. Таке заохочення може бути у вигляді кар’єрних перспектив у випадку отримання сертифіката про успішне закінчення дистанційного курсу, преміювання, оптимізації робочого часу тощо. Ефективним інструментом посилення мотивації може стати корпоративне навчання. У цьому випадку вмотивованість лідерів організації та колег стане додатковим чинником для продовження навчання. Тому між організаторами дистанційних курсів та корпоративними клієнтами бажано встановлювати міцні зв'язки.

Друга умова – тайм-менеджмент.

Кожен курс має супроводжуватись поясненням, скільки часу на тиждень (на день) потребуватиме його проходження. Також важливо візуалізовувати шкалу прогресу слухача, яка давала б йому змогу зорієнтуватись у тому, скільки часу він вже витратив, скільки тем пройшов і що ще залишилось. Непоганим мотиватором до вчасного виконання завдань є встановлення часових рамок для їх здачі.

Наступна умова – мобільність, адже ми не завжди маємо час на роботу біля стаціонарного комп'ютера, водночас інколи ми маємо змогу виконати певне завдання – наприклад, подивитись відеоролик або прослухати аудіоінструктаж – з мобільного телефона. Тож «мобілізація» навчального контенту, створення відповідних мобільних застосунків стане перевагою дистанційного курсу.

Сьогодні у вітчизняному медіапросторі доступні мобільні застосунки для поглиблення знань з окремих дисциплін. Детальний огляд різних вітчизняних і зарубіжних мобільних застосунків представлений В. Бондаренко, за висновком якої мобільні застосунки виводять можливість самоосвіти на новий рівень, даючи користувачу доступ до знань в будь-який час та в будь-якому місці, їх «багатоцільове використання дає можливість сформувати власний підхід, стиль, систему практично-професійної і пізнавальної самоосвітньої діяльності» [29].

Остання, але не менш важлива умова – комплексність.

Відомий вислів:

Те, що я чую, я забуваю.
Те, що я бачу й чую,
я трохи пам’ятаю.
Те, що я чую, бачу й обговорюю,

я починаю розуміти.
Коли я чую, бачу, обговорюю
й роблю, я набуваю знань і навичок.
Коли я передаю знання іншим,
я стаю майстром.

Виходячи з цього, треба намагатись поєднувати в інтернет-просторі дистанційного курсу різні форми навчання, такі як відео- та аудіолекції (аудіовізуальні методи), читання текстів, групові обговорення та дидактичні ігри.

У такий спосіб стає можливим об'єднання трьох освітніх моделей – монологічної (читання текстів, перегляд відеолекцій, слухання аудіопідкастів), діалогічної (вебінари, інтерактивні онлайнові лекції, тести) і полілогічної (чати, форуми для дискусій, ігри).

Технічним рішенням для комплексної моделі дистанційного навчання може бути організація навчального інтернет-простору дистанційного курсу за допомогою веб-сайту (див. рис. 1), що дає змогу інтегрувати в одній точці доступу різноформатний контент і створити умови для різних видів спілкування.

Рис. 1. Модель організації інтернет-простору дистанційного курсу на основі веб-сайту

Такі сайти крім відеолекцій могли б містити текстовий лекційний матеріал, який можна завантажити, роздрукувати й читати в зручний час у зручному місці, презентації, систематизовані інтернет-путівники з корисними посиланнями. За такої організації слухач завжди знатиме, де знайти потрібний матеріал і посилання, не губитиметься в загальному переліку закладок. Корисною стала б також підготовка різних варіантів тестів за кожною темою і створення бібліотеки матеріалів для контролю.

У верхній частині головної веб-сторінки логічно розмістити назву курсу, подати коротку анотацію, мету, окреслити цілі й очікувані результати навчання. Тут також

варто ознайомити користувачів зі структурою курсу – загальною кількістю і змістовим наповненням тем, представлених у Путівнику (Посібнику).

У Путівнику доцільно надати методичні поради до курсу. Наприклад, можна рекомендувати вивчення матеріалу курсу через послідовне опанування окремих тем. Для вивчення тем – свій алгоритм: перегляд відеолекції (або відеорекомендації до теми) та/або ознайомлення з її текстом за допомогою аудіопідкастів і текстових документів, прочитання літератури до курсу, виконання практичних завдань, обговорення теми на форумі або в чаті, виконання контрольних завдань (тестів, письмових робіт тощо).

Те саме стосується і виконання практичних завдань або тестів. Звісно, користувач може самостійно обирати власну методику вивчення матеріалу, утім у випадку, якщо його особиста методика виявиться неефективною, він повинен мати змогу повернутись до алгоритму, запропонованого керівником курсу.

Поряд з Путівником курсу розташовано лічильник часу, який даватиме уявлення про часові витрати. Важливо надати студентам допомогу в управлінні часом порадами на кшталт: «практикуйте щоденно, приділяючи щонайменше 30 хвилин на уроки». У правому верхньому куті – посилання на мобільну версію (мобільний застосунок) курсу.

Ліва частина сторінки представляє форми навчання за монологічною моделлю – лекційний стрімінг, відео- та аудіолекції, тексти лекцій. Причому аудіо- і відеолекції бажано доповнювати текстовим матеріалом, який можна завантажити на комп'ютер, за потреби роздрукувати і читати в зручному форматі. Після кожної лекції (циклу лекцій) мають розміщуватись посилання на відповідні практичні йі тестові завдання, ігри, переходи на форуми для обговорень.

У центральній частині сторінки представлено форми навчання за діалогічною моделлю: вебінари, інтерактивні лекції, тести і практичні завдання. Таке їх розташування дасть змогу користувачу за бажання одразу пробувати виконувати практичне або тестове завдання, визначати прогалини в знаннях і під час вивчення лекційного матеріалу звертати на ці питання посилену увагу. Поряд з кожним практичним або тестовим завданням має міститися посилання на відповідний лекційний матеріал і розділи Путівника (Посібника), у якому всі лекції, семінари, практичні і тестові завдання мають бути згруповані по темах курсу.

Права частина сторінки – простір для спільної дії. Тут розміщується перелік навчальних ігор, беручи участь в яких користувачі мають змогу відпрацювати певні навички і зміцнити знання (детальніше про ефективність використання ігрових технологій в освіті див.: Н. Кравець та О. Гречановська [30], Д. Булгакова і О. Доценко [31], Н. Олійник [32], П. Щербань [33], І. Стерчо [34], Д. Мурсунд (Dave Moursund) [35], Л. Анетта (Leonard A. Annetta) [36], Б. Грос (Begoña Gros) [37], К. Шрієр (Karen Schrier) та ін. [38]), а також переходи на форуми для обговорень.

Створення курсів у вигляді сайтів, які інтегрують різні освітні моделі – монологічну, діалогічну, полілогічну, сприятиме комплексності сприйняття матеріалу (його розумінню в сукупності всіх якостей і проявів, здатності до його використання, творчого застосування) через інтеграцію різних видів комунікації (пасивної, активної, інтерактивної) і роботи з інформацією (засвоєння знань на візуальному, аудіальному, кінестетичному рівнях), через варіативність підходів до набуття тих знань і навичок, які має забезпечити вивчення курсу.

5. ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, у сучасному бібліотечному дистанційному навчанні на основі інтернет-технологій в Україні представлено окремі спеціальні курси, опанування матеріалом

яких передбачається шляхом поєднання різних комунікаційних моделей та форм, що забезпечує комплексність у процесі навчання – основу його успішності.

Курси, які безпосередньо стосуються бібліотечної професії, розробляються переважно вузьким колом фахівців у рамках Української бібліотечної асоціації на базі Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (виняток – дистанційний курс «Електронна бібліографія» на базі ХДНБ ім. В. Г. Короленка). Разом з тим ці курси не використовують повною мірою наявний потенціал Інтернет-середовища (відсутні відеоролики, аудіопідкасти, інтерактивні форуми, ігрові майданчики) і доступні не всім користувачам. Курси, пропоновані відкритими громадськими ініціативами, більш комплексно послуговуються наявним інструментарієм Інтернет-середовища, проте не є достатньо професійно орієнтованими і можуть розглядатися лише як додаткова можливість у навчанні.

Ускладнює ситуацію розподіленість наявних курсів з бібліотекознавчої проблематики, відсутність єдиного інтернет-порталу для навчання бібліотекарів.

Створення, наприклад, на базі функціонування Центру безперервної інформаційно-бібліотечної освіти Української бібліотечної асоціації єдиної точки доступу до дистанційних спеціалізованих курсів з підготовки бібліотечних працівників у вигляді відкритого інтернет-порталу, який містив би посилання на організовані різними суб'єктами освітньої діяльності доступні дистанційні курси бібліотечного спрямування, сприятиме відкритості й доступності бібліотечної освіти. Окремі навчальні курси такого інтернет-порталу можуть бути представлені у вигляді власних веб-сайтів, які інтегруватимуть різні освітні моделі – монологічну, діалогічну і полілогічну, що сприятиме комплексності навчання. Також перспективною є розробка навчальних мобільних застосунків з курсів бібліотечно-інформаційної проблематики, що виведе дистанційну бібліотечну освіту на новий рівень варіативності і свободи вибору користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] Стандарт вищої освіти. Перший (бакалаврський) рівень. Спеціальність 029 “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 № 1378. [Електронний ресурс]. Доступно: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf. Дата звернення: Груд 29, 2018.

[2] J. Yu, Z. Hu, “Is online learning the future of education?”, *World Economic Forum*, 2.09, 2016 [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.weforum.org/agenda/2016/09/is-online-learning-the-future-of-education/. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[3] Т. Громова, “Митио Каку: Учеба уже не будет базироваться на запоминании”, *Деловая столица*, 28.08, 2014 [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.dsnews.ua/society/mitio-kaku-ucheba-uzhe-ne-budet-bazirovatsya-na-zapominanii-28082014231600. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[4] Л. А. Литвинова, “Проблеми бібліотечної освіти у дисертаційних дослідженнях учених України”, в *Міжнародна наукова конференція “Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору”*, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: офіційний веб-сайт, Київ, 2014 [Електронний ресурс]. Доступно: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/245. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[5] О. М. Спірін, С. М. Іванова, О. В. Новицький, В. А. Резніченко, З. В. Савченко, А. В. Яцишин, Н. М. Андрійчук, В. А. Ткаченко, Ю. А. Лабжинський, М. А. Шиненко, *Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів: монографія*; за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна, 176 с., С.112–137, К. : Педагогічна думка, 2012.

[6] В. О. Корнієнко, “Організація безперервної системи підвищення кваліфікації фахівців – шлях до професіоналізму”, *Вісник Книжкової палати*, № 1, С. 29–32, 2005.

[7] С. М. Зозуля, “Формування професійних компетентностей бібліотечних працівників у контексті модернізації науково-інформаційної діяльності книгозбірень”, у *Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 10 лют. 2016 р.*, Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, каф. док. комунікацій і бібл. справи,

С. 103–106, Рівне, 2016 [Електронний ресурс]. Доступно: http://bit.ly/2m3nx7a. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[8] Т. І. Караман, "Безперервна освіта як чинник професійного зростання", в *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали II наук.-практ. інтернет конф., 24–31 жовт. 2016 р*., Харків. нац. мед. ун-т, Наук. б-ка, С. 63–66, Харків, 2016 [Електронний ресурс]. Доступно: http://bit.ly/2mLPqxr. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[9] Т. М. Костирко, "Організація безперервної бібліотечної освіти як чинник підготовки фахівця нової формації", *Вісник ОНУ. Серія Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*, Т. 21, вип. 2, С. 109–119, 2016 [Електронний ресурс]. Доступно: http://bit.ly/2nDYWW0. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[10] О. А. Дікунова, "Організаційно-методичні основи підвищення кваліфікації фахівців бібліотек ВНЗ (досвід роботи бібліотеки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»)", у *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали шостої Міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 верес. 2015 р*., Львів, нац. ун-т «Львівська політехніка», С. 241–247, Львів, 2015 [Електронний ресурс]. Доступно: http://bit.ly/2rs689Q. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[11] В. О. Мудроха, "Підвищення кваліфікації як складова частина науково-методичного забезпечення діяльності бібліотеки", *[доп. на наук.-практ. інтернет-конф. «Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі», Харків, 5–12 жовт. 2015 р.]*, *Репозитарій ХНМУ*, Харків. нац. мед. ун-т, Наук. б-ка, Харків, 2015 [Електронний ресурс]. Доступно: http://bit.ly/2hnAx3r. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[12] Н. П. Поляк, "Підвищення професійної компетентності молодого бібліотекаря як складова успішної діяльності бібліотеки": *[доп. на наук.-практ. інтернет-конф. «Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі, Харків, 5–12 жовт. 2015 р.], Репозитарій ХНМУ* , Харків. нац. мед. ун-т, Наук. б-ка, Харків, 2015 [Електронний ресурс]. Доступно: http://bit.ly/2bNssiq. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[13] І. Макеєва, "Організація системи підвищення кваліфікації співробітників бібліотек вищих навчальних закладів України: історія та сучасний стан", *Вісник Книжкової палати*, № 6, С. 5–6, 2012 [Електронний ресурс]. Доступно: http://bit.ly/2ikr5fU. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[14] Є. В. Кулик, "Інформальна освіта бібліотекаря: сучасні можливості набуття нових компетентностей", в *VII Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири» (1–4 берез. 2017 р., смт. Славське Львів. обл.) : матеріали*, Укр. бібл. асоц., Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв ; редкол.: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська, С. 35–39, Київ, 2017 [Електронний ресурс]. Доступно: http://bit.ly/2qDuKx4. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[15] С. Чуканова, "Форми організації бібліотечної освіти у США: чи є перспективи у дистанційної освіти?", *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, Вип. 42, С. 580–590, Київ, 2015 [Електронний ресурс]. Доступно: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/7747. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[16] В. Д. Ракитянська, Л. В. Глазунова, "Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка як центр неформальної освіти бібліотечних фахівців", у *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: II науково-практична інтернет-конференція, Харків, НБ ХНМУ, 24-31 жовтня 2016 р.*, Харків, 2016 [Електронний ресурс]. Доступно: http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/14140/3/Ракитянская_Глазунова.pdf. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[17] В. Загуменна, І. Тимошенко, "Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації бібліотечно-інформаційних фахівців у НАКККіМ", *Вісник Книжкової палати*, № 4, С. 43-44, 2015 [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_4_15. [Дата доступу: 24-Жовт-2018].

[18] В. Загуменна, Т. Гранчак, "Дистанційна освіта бібліотекарів у віртуальному середовищі", *Вісник Книжкової палати*, № 6, С. 45-47, 2017 [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_6_14. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[19] H. Iyer, *Distance Learning: Information Access and Services for Virtual Users*. NewYork, NY: Haworth Press, 2002, 151 p.

[20] J. R. Griffiths, J. Craven, editors, *Access, Delivery, Performance: The Future of Libraries Without Walls.* London, UK: Facet Publishing, 2009, 238 p.

[21] J. A. Haythornthwaite, "The role of distance education in library and information studies education", *Education for Information*, vol. 9, no. 4, pp. 305–316, 1991. [Електронний ресурс]. Доступно: https://content.iospress.com/articles/education-for-information/efi9-4-04. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[22] K. Mahmood, "Distance education in library and information science: Experience in Pakistan", *Library Review*, 48 (5), pp. 232–241, 1999. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.researchgate.net/publication/236173129_Distance_education_in_library_and_information_science_Experience_in_Pakistan. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[23] S. Chandhok, P. Babbar, "M-learning in distance education libraries: A case scenario of Indira Gandhi National Open University", *The Electronic Library*, Vol. 29, Issue: 5, pp. 637–650, 2011 [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/02640471111177071?journalCode=el. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[24] "Вища освіта". Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном, *"Дистанційна освіта"*, 2018 [Електронний ресурс]. Доступно: http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[25] М. Заховайко, "Дистанційне навчання: плюси й мінуси", *Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"*, 19.02, 2008 [Електронний ресурс]. Доступно: https://kpi.ua/805-9. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[26] М. Л. Смульсон, "Психологічна характеристика віртуального освітнього простору", *Наука і освіта*, №10, С. 10–15, С. 11, 2015.

[27] Міністерство культури України: офіційний веб-сайт, *"Дистанційний курс "Електронна бібліографія"*, 16.01, 2016 [Електронний ресурс]. Доступно: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245037728&cat_id=244994180. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[28] В. М. Кухаренко, *Куратор змісту : навч.-метод. посібник*, Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т, 176 с., Харків : КП «Міськадрукарня», 2016.

[29] В. Бондаренко, "Мобільні застосунки як засіб комунікації в суспільстві знань: освітній аспект", *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, Вип. 48, С. 576–590, Київ, 2017 [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3552:mobilni-zastosunki-yak-zasib-komunikatsiji-v-suspilstvi-znan-osvitnij-aspekt&catid=81&Itemid=415. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[30] О. В. Гречановська, Н. М. Кравець, "Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ", у *Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ (22-24 березня 2017 р., Вінниця)*, Вінниця, 2017 [Електронний ресурс]. Доступно: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17640/2013.pdf?sequence=3. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[31] Д. О. Булгакова, О. М. Доценко, "Вплив ігрових технологій на формування мотивації студентів-юристів до навчання", *Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця*, С. 154–163, 2018 [Електронний ресурс]. Доступно: http://culturehealth.org/hogokz_knigi/Arhiv_DOI/10_%202018.5_NANGU/2018%20(21).pdf. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[32] Н. Олійник, "Ефективність ігрових моделей навчання в системі сучасної вищої освіти", *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. Вип. 7, С. 70–75. [Електронний ресурс]. Доступно: http://phm.kspu.kr.ua/ojs/index.php/NZ-PMFMTO/article/viewFile/536/512. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[33] П. Щербань, "Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи". *Витоки педагогічної майстерності*. Вип. 13, С. 286–291. 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2938/1/Shcherban.pdf. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[34] І. П. Стерчо, "Вплив ігрових методів навчання на пізнавальну активність і якість знань учнів при вивченні неорганічної хімії в школі". *Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Сер. Хімія*. Вип. 1 (33), С. 93–96, 2015.

[35] D. Moursund, *Introduction to Using Games in Education: A Guide for Teachers and Parents*. 155 p. [Електронний ресурс]. Доступно: http://pages.uoregon.edu/moursund/Books/Games/Games.pdf. Дата звернення: Жовт. 24, 2018.

[36] L. A. Annetta, "Video Games in Education: Why They Should Be Used and How They Are Being Used", *Theory Into Practice*, Vol. 47(3), P. 229–239, 2008.

[37] B. Gros, "Digital Games in Education: The Design of Games-Based Learning", *Environments Journal of Research on Technology in Education*, Vol. 40(1), P. 23–38. 2007.

[38] K. Schrier (ed.), Learning, Education and Games, *Vol. 2: Bringing Games into Educational Contexts*, 265 p., ETC Press, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.researchgate.net/profile/Karen_Schrier/publication/321609221_Learning_Education_Games_Volume_2_Bringing_Games_into_Educational_Contexts/links/5a28e7eca6fdcc8e8671ca59/Learning-Education-Games-Volume-2-Bringing-Games-into-Educational-Contexts.pdf. Дата звернення: Груд. 30, 2018.

Матеріал надійшов до редакції 25.10.2018р

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ДИСТАНЦИОННОГО БИБЛИОТЕЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ: КОМПЛЕКСНОСТЬ И ВАРИАТИВНОСТЬ

Гранчак Татьяна Юрьевна
доктор наук по социальным коммуникациям, старший научный сотрудник,
Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского, г.Киев, Украина
ORCID ID 0000-0001-7854-580X
granchakt@ukr.net

Аннотация. Стремительное распространение новых информационных технологий, трансформация общественных запросов на информационные продукты и услуги, а также внедрение новой специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело» и связанное с этим сокращение библиотековедческого компонента в подготовке будущих специалистов-библиотекарей актуализируют задачу организации повышения квалификации кадров для библиотечной отрасли и приобретения ими дополнительных компетенций. Статья посвящена освещению современных отечественных подходов к использованию технологий Интернет-среды в организации дистанционного обучения в профессиональном библиотечном образовании. Рассматриваются примеры организации дистанционного обучения на основе интернет-технологий отечественными библиотеками, вузами и общественными инициативами. Подчеркивается перспективность внедрения в дистанционное библиотечное образование мобильных технологий. Аргументируется целесообразность сочетания традиционных диалогических и интерактивных полилогических форм обучения, необходимость подготовки соответствующего учебно-методического материала: текстов лекций, пособий, учебников, методических рекомендаций по выполнению практических занятий, тестовых вопросов. Предлагается базовая модель организации интернет-пространства учебного курса, которая обеспечит комплексность восприятия материала через интеграцию различных вариантов коммуникации и работы с информацией, через вариативность подходов к получению предусмотренных курсом знаний и навыков. Выводы исследования основываются на использовании системного метода, результаты применения которого обусловили рассмотрение дистанционного обучения на основе интернет-технологий как компонента комплексной подготовки библиотечных специалистов и целостной системы, которая сочетает монологическую, диалогическую и полилогическую модели обучения, методов включенного наблюдения (автор имеет опыт обучения иностранному языку в интерактивном режиме в рамках прохождения курса по подготовке к экзаменам IELTS Британского Совета и на платформе edX) и моделирования (при разработке базовой модели организации интернет-пространства учебного курса).

Ключевые слова: информационно-коммуникативные технологии; мобильные технологии; е-образование; дистанционное образование; непрерывное образование; библиотечное образование.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN DISTANCE LIBRARY EDUCATION IN UKRAINE: COMPLEXITY AND VARIATIVITY

Tetiana Yu. Hranchak
Doctor of Social Communications, Senior Researcher,
National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-7854-580X
granchakt@ukr.net

Abstract. Rapid dissemination of new information technologies, transformation of public requests for information products and services, as well as the introduction of a new specialty 029 "Information, Library and Archives" and the related reduction of the librarian component in the training of future librarians, actualise the upgrade of the organization of improvement qualifications of specialists for the library industry and the acquisition them additional

competencies. The article is devoted to the coverage of modern domestic approaches to the use of technologies of the Internet environment in the organization of distance learning in professional library education. Examples of the organization of distance learning on the basis of Internet technologies by domestic libraries, higher education institutions and public initiatives are considered. Emphasizes the perspectives of implementation in the remote librariate education of mobile technologies. The expediency of combining traditional dialogical and interactive polylogical forms of education, the necessity of preparing the appropriate educational material: lectures, manuals, textbooks, methodical recommendations for the implementation of practical classes, test questions is argued. The basic model of organization of the Internet space of educational course is proposed, which will provide comprehensive comprehension of the material through integration of various communication and information options, due to the variability of approaches to acquiring the foreseen course of knowledge and skills. The findings of the study are based on the use of the systemic method, the results of which resulted in the consideration of distance learning on the basis of Internet technologies as a component of complex training of library specialists and a holistic system that combines monologic, dialogic and polylogical models of learning, methods of included observation (the author has experience in learning foreign languages in the interactive mode as part of the course for preparing for the examinations IELTS of the British Council and on the platform edX) and simulation (when developing bases model of learning space of online-course).

Keywords: information and communication technologies; mobile technology; e-education; distance education; continuous education; library education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] Higher Education Standard. The first (bachelor's) level. Specialty 029 "Information, Library and Archival Affairs": Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 12.12.2018 № 1378. [Online]. Available: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiyna-bibliotechna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf. Accessed on: Dec. 29, 2018. (in Ukrainian).

[2] J. Yu, Z. Hu, “Is online learning the future of education?”, *World Economic Forum*, 2.09, 2016 [Online]. Available: https://www.weforum.org/agenda/2016/09/is-online-learning-the-future-of-education/. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in English).

[3] T. Gromova, “Michio Kaku: Learning won't longer be based on memorization”, *Delovaya stolitsa*, 28.08, 2014 [Online]. Available: http://www.dsnews.ua/society/mitio-kaku-ucheba-uzhe-ne-budet-bazirovatsya-na-zapominanii-28082014231600. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Russian).

[4] L. A. Lytvynova, “Problems of Library Education in Dissertation Studies of Ukrainian Scientists”, in *Mizhnarodna naukova konferentsiia “Mistse i rol bibliotek u formuvanni natsionalnoho informatsiinoho prostoru”*, Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: ofitsiinyi veb-sait, Kyiv, 2014 [Online]. Available: http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/245. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[5] O. M. Spirin, S. M. Ivanova, O. V. Novytskyi, V. A. Reznichenko, Z. V. Savchenko, A. V. Yatsyshyn, N. M. Andriichuk, V. A. Tkachenko, Yu. A. Labzhynskyi, M. A. Shynenko, *Electronic library information systems of scientific and educational institutions: a monograph*; za nauk. red. prof. V. Yu. Bykova, O. M. Spirina, 176 s., S.112–137, K. : Pedahohichna dumka, 2012. (in Ukrainian).

[6] V. O. Korniienko, “The organization of a continuous system of professional development is a path to professionalism”, *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, № 1, S. 29–32, 2005. (in Ukrainian).

[7] S. M. Zozulia, “Formation of Professional Competences of Library Workers in the Context of Modernization of Scientific Information Activities of Library”, in *Problemy rozvytku dokumentalno-informatsiinykh system u suchasnomu informatsiino-komunikatsiinomu seredovyshchi : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., 10 liut. 2016 r.*, Rivnen. derzh. humanitar. un-t, kaf. dok. komunikatsii i bibl. spravy, S. 103–106, Rivne, 2016 [Online]. Available: http://bit.ly/2m3nx7a. Accessed on:Oct. 24,2018. (in Ukrainian).

[8] T. I. Karaman, “Continuing education as a factor of professional growth”, in *Biblioteky i suspilstvo: rukh u chasi ta prostori : materialy II nauk.-prakt. internet konf., 24–31 zhovt. 2016 r.*, Kharkiv. nats. med. un-t, Nauk. b-ka, S. 63–66, Kharkiv, 2016 [Online]. Available: http://bit.ly/2mLPqxr. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[9] T. M. Kostyrko, “Organization of continuous library education as a factor in training a specialist in a new formation”, *Visnyk ONU. Seriia Bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo, knyhoznavstvo*, T. 21, vyp. 2, S. 109–119, 2016 [Online]. Available: http://bit.ly/2nDYWW0. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[10] O. A. Dikunova, " Organizational and methodical bases for the improvement of the professional skills of the libraries of the universities (experience of the library of the Kryvy Rih Pedagogical Institute of the State Pedagogical University "Krivoy Rog National University")", in *Suchasni problemy diialnosti biblioteky v umovakh informatsiinoho suspilstva : materialy shostoi Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 10–11 veres. 2015 r.*, Lviv, nats. un-t «Lvivska politekhnika», S. 241–247, Lviv, 2015 [Online]. Available: http://bit.ly/2rs689Q. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[11] V. O. Mudrokha, "Improvement of qualification as an integral part of scientific and methodological support of library activity", *[dop. na nauk.-prakt. internet-konf. «Biblioteky i suspilstvo: rukh u chasi ta prostori», Kharkiv, 5–12 zhovt. 2015 r.], Repozytarii KhNMU*, Kharkiv. nats. med. un-t, Nauk. b-ka, Kharkiv, 2015 [Online]. Available: http://bit.ly/2hnAx3r. [Accessed: 24-Oct -2018]. (in Ukrainian).

[12] N. P. Poliak, "Increasing the professional competence of the young librarian as part of the library's successful work": *[dop. na nauk.-prakt. internet-konf. «Biblioteky i suspilstvo: rukh u chasi ta prostori, Kharkiv, 5–12 zhovt. 2015 r.], Repozytarii KhNMU* , Kharkiv. nats. med. un-t, Nauk. b-ka, Kharkiv, 2015 [Online]. Available: http://bit.ly/2bNssiq. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[13] I. Makeieva,"Organization of the system of improvement of professional skills of the staff of the libraries of higher educational institutions of Ukraine: history and current state", *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, № 6, S. 5–6, 2012 [Online]. Available: http://bit.ly/2ikr5fU. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[14] Ye. V. Kulyk, "Informal education of the librarian: modern possibilities of acquiring new competencies", in *VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Suchasna informatsiino-bibliotechna osvita: yevropeiski oriientyry» (1–4 berez. 2017 r., smt. Slavske Lviv. obl.) : materialy*, Ukr. bibl. asots., Nats. akad. ker. kadriv kultury i mystetstv ; redkol.: V. S. Pashkova, O. V. Voskoboinikova-Huzieva, V. V. Zahumenna, I. O. Shevchenko, Ya. Ye. Soshynska, S. 35–39, Kyiv, 2017 [Online]. Available: http://bit.ly/2qDuKx4. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[15] C. Chukanova, "Forms of Library Education Organization in the USA: Are There Possibilities in Distance Education?", *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, Vyp. 42, S. 580–590, Kyiv, 2015 [Online]. Available: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/7747. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[16] V. D. Rakytianska, L. V. Hlazunova, "Kharkiv State Scientific Library named after V. G. Korolenko as the center of informal education of library specialists", in *Biblioteky i suspilstvo: rukh u chasi ta prostori: II naukovo-praktychna internet-konferentsiia, Kharkiv, NB KhNMU, 24-31 zhovtnia 2016 r.*, Kharkiv, 2016 [Online]. Available: http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/14140/3/Ракитянская_Глазунова.pdf. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[17] V. Zahumenna, I. Tymoshenko, "Preparation, retraining and advanced training of library and information specialists at NAGMSCaA", *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, № 4, S. 43-44, 2015 [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_4_15. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[18] V. Zahumenna, T. Hranchak, "Distant education of librarians in a virtual environment", *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, № 6, S. 45-47, 2017 [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_6_14. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[19] H. Iyer, *Distance Learning: Information Access and Services for Virtual Users*. NewYork, NY: Haworth Press, 2002, 151 p. (in English).

[20] J. R. Griffiths, J. Craven, editors, *Access, Delivery, Performance: The Future of Libraries Without Walls.* London, UK: Facet Publishing, 2009, 238 p. (in English).

[21] J. A. Haythornthwaite, "The role of distance education in library and information studies education", *Education for Information*, vol. 9, no. 4, pp. 305–316, 1991 [Online]. Available: https://content.iospress.com/articles/education-for-information/efi9-4-04. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in English).

[22] K. Mahmood, "Distance education in library and information science: Experience in Pakistan", *Library Review*, 48 (5), pp. 232–241, 1999 [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/236173129_Distance_education_in_library_and_information_science_Experience_in_Pakistan. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in English).

[23] S. Chandhok, P. Babbar, "M-learning in distance education libraries: A case scenario of Indira Gandhi National Open University", *The Electronic Library*, Vol. 29, Issue: 5, pp. 637–650, 2011 [Online]. Available: https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/02640471111177071?journalCode=el. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in English).

[24] "Vyshcha osvita". Informatsiino-analitychnyi portal pro vyshchu osvitu v Ukraini ta za kordonom, *"Distant education"*, 2018 [Online]. Available: http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[25] M. Zakhovaiko, “Distance learning: the pros and cons”, *Natsionalnyi tekhnichnyi universytet Ukrainy “Kyivskyi politekhnichnyi instytut imeni Ihoria Sikorskoho”*, 19.02, 2008 [Online]. Available: https://kpi.ua/805-9. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[26] M. L. Smulson, “ Psychological characteristic of the virtual educational space”, *Nauka i osvita*, №10, S. 10–15, S. 11, 2015. (in Ukrainian).

[27] Ministerstvo kultury Ukrainy: ofitsiinyi veb-sait, “*Distance course “Electronic Bibliography”*, 16.01, 2016 [Online]. Available: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245037728&cat_id=244994180. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[28] V. M. Kukharenko, *Curator of content: teaching method. manual*, Kharkivskyi politekhnichnyi in-t, nats. tekhn. un-t. 176 s., Kharkiv : KP «Miskadrukarnia», 2016. (in Ukrainian).

[29] V. Bondarenko, “Mobile applications as a means of communicating in a knowledge society: an educational aspect”, *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, Vyp. 48, C. 576–590, Kyiv [Online]. Available: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3552:mobilni-zastosunki-yak-zasib-komunikatsiji-v-suspilstvi-znan-osvitnij-aspekt&catid=81&Itemid=415. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[30] O. V. Hrechanovska, N. M. Kravets, “ Gaming learning technologies as one of the innovative forms of the educational process of the university”, in *Materialy XLVI naukovo-tekhnichnoi konferentsii pidrozdiliv VNTU (22-24 bereznia 2017 r., Vinnytsia)*, Vinnytsia, 2017 [Online]. Available: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17640/2013.pdf?sequence=3. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[31] D. O. Bulhakova, O. M. Dotsenko, “Influence of gaming technologies on the formation of the motivation of law students to study”, *Psykholoho-pedahohichni problemy stanovlennia suchasnoho fakhivtsia*, S. 154–163, 2018 [Online]. Available: http://culturehealth.org/hogokz_knigi/Arhiv_DOI/10_%202018.5_NANGU/2018%20(21).pdf. Accessed on: Oct. 24, 2018. (in Ukrainian).

[32] N. Oliinyk, “Efficiency of gaming models of education in the system of modern higher education”, *Naukovi zapysky Tsentralnoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity*. Vyp. 7, S. 70–75. [Online]. Available: http://phm.kspu.kr.ua/ojs/index.php/NZ-PMFMTO/article/viewFile/536/512. Accessed on: July 8, 2018. (in Ukrainian).

[33] P. Shcherban, “Application of gaming technologies in education: history and perspectives”. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*. Vyp. 13, S. 286–291. 2014. [Online]. Available: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2938/1/Shcherban.pdf. Accessed on: July 8, 2018 (in Ukrainian).

[34] I. P. Stercho, “Influence of game teaching methods on cognitive activity and quality of knowledge of students in the study of inorganic chemistry in school”. *Nauk. visnyk Uzhhorod. un-tu. Ser. Khimiia*. Vyp. 1 (33), S. 93–96, 2015. (in Ukrainian).

[35] D. Moursund, *Introduction to Using Games in Education: A Guide for Teachers and Parents*. 155 p. [Online]. Available: http://pages.uoregon.edu/moursund/Books/Games/Games.pdf. Accessed on: July 8, 2018. (in English).

[36] L. A. Annetta, “Video Games in Education: Why They Should Be Used and How They Are Being Used”, *Theory Into Practice*, Vol. 47(3), P. 229–239, 2008. (in English).

[37] B. Gros, “Digital Games in Education: The Design of Games-Based Learning”, *Environments Journal of Research on Technology in Education*, Vol. 40(1), P. 23–38. 2007. (in English).

[38] K. Schrier (ed.), Learning, Education and Games, *Vol. 2: Bringing Games into Educational Contexts*, 265 p., ETC Press, 2016. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/profile/Karen_Schrier/publication/321609221_Learning_Education_Games_Volume_2_Bringing_Games_into_Educational_Contexts/links/5a28e7eca6fdcc8e8671ca59/Learning-Education-Games-Volume-2-Bringing-Games-into-Educational-Contexts.pdf. Accessed on: Dec. 30, 2018. (in English).

(cc) BY-NC-SA

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.